

Ա Զ Գ Ա Գ Ր Ա Ս Կ Ա Ն

ԵՎԼՈՒՄԲԵՐԹՈՒՊՈԼՈՅՑ ՀՅՈՒՅՈ ՀԱՅՈՒՆԵԿՈՅՑ
ԿԵՆԱՑ ՎԵՐՈՒՄԲԵՐԸ ԿԵՐԴՈՒՔԻ ԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

« առ անգամ՝ արիմ՝ ունեցան մեր ընթերցողները կարդալու եւ լսելու ընդհանրապէս դրանսիլուանից՝ եւ ի մասնաւորի Եղիսաբեթուապովոյ ազգայնոց վիճակին, մըրուին, սովորութեանցը, յաղղակոթեանց, ձեռնարկու եւ գործունեայ ոգւցոյ վրայ եւ այլն. բայց մինչեւ հիմակ շատ քիչ բան լցցին ու կարդացին եւ հետեւաբար քիչ բան գտնել իրենց եկեղեցական վիճակին, յարաբերութեանց ու նուիրապետութեանը վրայոց Աւատի Հարի և որ ամէն բաննեն յառաջ մեր մոադրութիւնն առ այս դարձնենք. ու տեսնենք թէ ինչպէս սկզբնաւրիցաւ ու ինչ կերպով կամաց կամաց զարգացաւ ու յառաջացաւ այս եկեղեցւոյն նուիրապետութիւնը: »

Արդէն տեսանք ուրիշ տեղ, թէ ազգայինք՝ քահանայից իմբոր մ'եկան դրանսիլուանիա: Մատանագ թէ քահանայք էին, որ առաջնորդեցին ու բերն ի իրենք արիմաւու: — Երբ ժողովուրդն այլիւայլ պատճառնորդ ցրուելու սկսաւ, եւ զնազան տեղեր ու քաղաքներ մեկնեցան, քահանայք այլ ցրուեցան գային իրենց հետ:

Քաղաքին հիմնարկութեան ժամանակ կային եկեղեցականներ, որոնք աստուածային պայտամոններ կը կատարէին ի պաշտօնէ: Եղիսաբեթուապիս տեղաւորուած կը գտնենք արդէն 1658ին զգէր Յովհաննէս եւ զգէր Էմանուէլ քահանանները: Ասոնք աւնենին իրենց յատուկ ժողովդապետութիւնը, արտօնութիւններն ու եկամուռները: — Միքայէլ Արաքի Ա. ու Արաքի Բ. Դրանսիլուանից իշխաններն, իրենց հրամանագիրներուն մէջ այլիւայլ առանձնաշնորհիւններ կու տան Հայոց քահանայիցը: Ի մատաւորի Արաքի Բ. 1696ին, ֆօքարաշը դշեակէն տուած առանձնաշնորհիւննեան պատճենութ, արտօնութիւն կու տայ ազգին, որ « քահանայ մը պահէ՛ ըստ իր կրօնին թէ ազգայնոց հաւատքն ապատութիւնը մասց անվլուով: թէ քահանան եկեղեցական պաշտաման հարկաւոր գիրին կարենայ պահէլ, թէ տուրք տալէ ազատ ըլլայ: » եւ այլն:

¹ Ցե՞ Հայք Եղիսաբեթուապովոյ Դրանսիլուանից, Աբենա, Ա. Հատ. 1893, էջ 31.

² Ցե՞ Հայք Եղիսաբեթուապովոյ Դրանսիլուանից, Աբենա, Ա. Աբենա 1893, էջ 13; 15.

Խնացէն զրեթէ ամէն ժամանակ ու ամէն տեղ, անանկ այ հոռ կը տեսնելիք, ի սկզբանէ Տեղէ, ու ի եկեղեցականք ազգին գտնուն անցած ամենէն աւելի եռանդեամբ ու յաջողութեամբ կը գործէն՝ ազգին թէ նիթափան ու թէ բարյական յառաջդիմութեանն ու բարօրուութեանը համար: Իրենք են, որ կը ճգնին աղդայնոց արտօնութիւններ ընդունելու, իրենք են որ անիսնջ կ'աշխատին, չէ թէ մայն եկեղեցւոյն այլ նաեւ համակրթութեան ասպարեւին մէջ: »

Ժ. գարուն սկզբը՝ կրնանք ըսիւ թէ հայ նուիրապետութիւնն Եղիսաբեթուապովոյ մէջ՝ միշտ առջեւնիս ունենալով ժամանակը՝ իր կատարեալ զարգացմանը մէջ եր: Կար կանսաւարեալ վերասեւում թիւն ունեցող եկեղեցի, աշխատական եկեղեցանան, եւ կարգարութիւններով ու օրէստորութիւններով՝ եկեղեցական առաջնորդութիւններով: Իր թէպէս նուազ, բայց որոշեալ եկամուռները, զոր ըստ մասին քաղաքային վարչութենէն, ըստ մասին ժողովդենէն ու ըստ մասին եկեղեցւոց պաշտամալրութենէն (stola): Կ'ընդունէր: Կարուս Զ. Կայսրը, 1733ին կը սահմանէն, որ միայն պատշաճ գիտութիւն անեցող անձիններ առնուն եկեղեցւոց ծառայութեան մէջ: Կայսրը կը հրամայէ նաեւ Մարիամ Թերեզա (1758ի), բայց կը պահանջէ նաեւ, որ քահանային պատշաճ եկամուռ կամ հարու:

Ըստնու վկայ են շատ մը կարգադրութիւններ ու օրէստներ, զոր ըստ են եկեղեցին ու քաղաքային վարչութիւնը ձեռք ձեռքիւած: Կը տեսնենք հոռ, թէ արդէն 1718ին դրուած են ժողովդեան առջեւ շատ կանսաւարեալ կերպով յօրթուած սահմանադրութիւն, որով առջեւը կ'առնուի քանի մը զեղծումներու կամ սոլյուտութիւններու: Օրոնք մաս են ազգայնոց մէջ ամուսնութեանց առթիւ: — Աս բանն յայստապէս եկեղեցին յօրինած բայց քաղաքաբաշխութիւնն իւրացուցած ու համատառ է:

Առաջ մէջ՝ կը գտնենք. Ա. թէ քաղաքացին մը իր դրդին նշանած ժամանակը՝ ըստ հին սովորութեան — փառաւոր իննոցքներ առաջ չէ: Թէպէտ արգելք չինց, որ փեսան հարսին տունն երթայ, բայց առանձնին երթաւու է, եւ հոռ, ոչ փեսային եւ ոչ հարսին

¹ Հայք Եղիսաբեթուապով, Հատ. Ա. էջ 60-69.
— Դարձեալ էջ 114-18:

կողմանէ ուրիշ հրաւերեալսիր գտնուին. — երածառաթիւն չըլլայ, եւ ոչ ալ, վահեմ ոտքութեան համեմատ՝ պարզ եներ որուն ինք. սային: — Բ. Հարսին հայրն ալ՝ սեղան չույց ինչպէս որ յաւաշագոյն սովորութիւն էր. թէ պէտք կրնա օրիորդներ եւ մատիք ազգականները հրաբրել. սակայն՝ ոչ հարսնէ հայրն եւ ոչ է հարսնեմայր գտնուն հն: Փեսային կողմանի շրջա կամ վեց երիտասարք գտնուն մը: մը մը կամ առաւակն երկու կրնան հն պարել, բայց հարսնին պարգեւ մը պիտի շառան եւ ոչ ալ հարսը առաջ կորիճներուն բան մը: — Գ. Հասարակութիւնը կ'ուզէ, որ ասկէ ետքը հարսնեաց պարգեւները (պէտից) վերցուն. ուստի եւ կը հրամայէ, որ պստի՛ միայն հարսնէ հայրն ու հարսնեմայրն երթան. ու հարսին կողմանէ եւ ոչ ինչ քահանաներուն թաշկինակ սրուի: — Դ. Պատիկ սեղանի երթայ: հարսին կողմաննե հարսին հայրը՝ կամ հօր սեղական, ատառերկու երիտասարդ, հարսնէ հայրն ու հարսնէ մայրը: Խոկ փեսային կողմանէ, վեց զսդ: եւ փեսային հայրն ու մայրը՝ չհաշուելով բահանաներուն ու պիրոզը: — Ե. Հարսին հայրը սեղանի գացած ժամանակը, հետը սար հօգի կրնայ առնուլ. բայց իր ոռուն՝ ոչ սեղան սրուի եւ ոչ երածառաթիւն ըլլուի: իւրաքանչիւր ոք սուն երթայ: բնականապէս իր ծառաներն ացատ են, կրնան աւտիկ: — Զ. Պատիկնան երկորու օրն, իմէ որ փեսան ուզէ — բայց պարտականութիւն չկայ ամենեւն, ու երանին թէ չըլլայ — կնոյց աշխատուներան համար պազիկ ձան մը պարտաստել: Այս առթիւ կնոյն բարձշառաթիւն ալ ըլլալ: սակայն երկայն շտեւե երածառաթիւնն. ու ժամանակին ամեն մէկը սուն երթայ: — Է. Հնուց սովորութիւն կար, որ հարսին հայրն զիեսան՝ հարսին հետ տուն բերած ատեն, ճաշ կու տար, որ հարսնեաց սեղանին պէս մեծ ու փառաւոր էր: Արդ՝ այս անշահ ծափքը վերցնելով համար, կ'որչէ հասարակութիւնն, որ հարսին հայր՝ միայն զիեսան կանչէ սեղանին հարսին հետ. հն ուրիշ մարտ ամենեւնն չգտնուի, որչափ ալ մօտիկ պագական ըլլայ: — Ը. Արգելած է պյուս հետեւ հարսին տունը կուտած ու խոպային շներլու եւ բաշենելու: Ճատանան ասկից ետքը՝ հացու եւ որիշ կերպակուներով: — Ը. Հին սովորութեան համեմատ, հարսնեաց սեղանի ատեն գահնագիրը կը կարգային: Արդ՝ քաղաքարաշնութիւնը կը հրամայէ որ այս բան պահանջանը չդրուի, գատաւորն ու

φωνάρβην φωτιστοῦσαρρ τοποριαφρύβεν, έτει διαψήλου αρ ζωριβίν διαψηφρέ ληφ φωναρβή, κρίνω γρίβεν' ήμρηβεν σθριν τωηλ, ραθακή, θητωλ, αρδαθεδηζηέβεν έτει αγρήν, θηλακέν τριακέν, έτει θηλακέν τριακέν.

Կարեւոր կը համարիմ, այս հրամանազրին
բնագիրն ըսթե եցղողաց առջեւ գնեւէ՝ այնպէս
ինչպէս որ կը գտնեմք տարեգրութեանց ժա-
մանակակից մէկ ձեռագրին մէջ :

^a De An. 1718. Աստուծոց պղոմութեամբն
Նօդայ կապտիքներու վասն հարսանեաց:

1ma: Ամելիցաւ գ. Հաստրակին, որ առ սոր ետեւանց մէկին, որ մեր քաղաքացին նշան էր զլրեն որդին ովկյայն՝ զատերն նայ, որպէս ասամբ հար, ⁵ որ զինան տու կու թրերին եւ մծ բարմաւ ⁴ հարկեր ⁶ կանեին: Այս հիմքուցեն ալ շա այս հարկերն չիւնան: Կայ սի փեսան երթալու, բայց մայս մէնէնակը ⁷ հաց տուելու: Մարդիք հօն չի գոտին: Եւ ոչ մոզիպայ, եւ նաեւ ոչ պաշխչ արմի փեսին, ասոր առաջի ասամբին գորոյ:

Զ. Հարսինը Տարը հինգրդուեթէ չի անե
որպէս ասոր առաջ, հապա հինգրդուեթին օրն
կայ ծենէլու աղջիկներ, ասոր առաջ հաս-
տատած կապին գորայ. եւ զալ մտիիթ ազգա-
կաներն. Քայ հնա շի կինան փետին կողմնեն. եւ
ով Ա. Խաչուտին¹⁰ կողմնեն որկաներ, քանց¹¹ որ
ատաթիւ գորայ փեսն մտէն պի երթան ար-
կամ 6 կարիւ սհանդժմ, կամ շատ երկու խա-
լալու։¹² Քայ Հարսինը պաշխչ չի տանին. եւ
ոչ հարմ ըսդորուեթէ¹³ տայ կորինուն:

Յ. Որով հետեւ ութվեցաւ Պ. Հասարակին, որ ասկից ինտան պէրնան¹⁴ կտրվի, որ աշխատ պէրնայ չի տրվի. Նայ, կութվի որ Ազգը:

Հաւու պարզմէ համարեցաւ Հանջ թռչեցաւ - ին
համառութիւնն է:

ՀԱՅ ԲԻՒՂԻՆ, ՕՄԱՐԻՆ

• Առվորսաւթիւն

Յ Հանդիսաւոր, վիառաւոր Հունգարերէն է :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

7 Ամենակարևոր է այս գործը:

• Людмила Любовь, София — . Б. Б.

զանտուք պիտի նշանակե :

ՅԱՐԱԲԵՐՆԱՌԵՐԸ

10 Այսինքն՝ խաղը բանով հարսնեհայր։

12. *Wasmannia affinis*, *kruegeri* Krueger.

19 Ասանկ գրուած է, գուցէ ապրանք նշանակի

14 Անտարակոյս պարգևաբաշխութիւն, պարգևեցիսի նշանակէ: Բայց ուրիշ բան ալ կրնայ ըլլու:

խաշուն հետ խաշումնին երթան պատկ, ու ալ շամ մարդկիք չի ունենայ: Եւ որով հետեւ պէր-նայ չի գոյ, նայ. Ա. խաշունին ալ հարսինը մօտեն լալին չի տրվի, եւ ոչ ո. Պ. քահա-նայիցն քէրայ՝ կու լսի թէ Ա. Պ. քահա-նայիցն պայ դիտու ըւշընք² չի բուբիճէն³ հապայ արանձին դասմն ազէկ մարդկիք կուզնն ըլալու նայ լալին կու տան: Վասն որյ ալ շասչ տրվի:

4. Պատկին օրն, որ հարսն կու արմուն նայ, պի երթայ հարսինը հարը, կամ ով որ հօր տեղ ըլար, ասոր առաջի աթամին գօրայ վեց ծուփը հարկ ի իսկին մօտ. Եւ Ա. խաշուն միայն ընկերումնին: Եւ ի իսկին կովմանէ պի նսգնն սոյո վեց մուֆդ, եւ օխնում ի իսկին հարն: Էզսէնքդայ օտար մարդկիցնուն, քահանայիցն եւ Աջև-պիրովէն:⁴

5. Հարսին հարկ երթալուն ժա-մանակն պի ունենայ զիրնեն ինկ ճակ մարդը, ժի պի երթայ հարկ: Տարկէ⁵ ամեննին իրեն տունը հարկ ըստըներ շիլան եւ ոչ մուգդայ. Հապա ամէն մէկը վազ իրեն տանը երթայ ա-տերու: Միայն ատոսկ իրեն չըլէրն⁶ մայ տունը հաց տուներու:

6. Պատկին երկուսում օրն փեսան թէոր կամնայ, բայց պարտականութիւն չէ, եւ երանի թէ չիլար. կայ իրեն աշխատողացն կտորն՝ ըսդոլ անէլու. եւ մուզիգայեալ կան ունենա-լու բայց ժամանակին վոզ իրեն տունը երթայ եւ այս տօքինասին, օրն կու հասգցվի:

7. Հարսին հարը, ատաթ կար, որ զիե-սան հետ հարսինը տուն կու խօմէր, եւ անպէս ըսդոլ կանէր, որ հէ ալ պակաս չէր քանց⁷ հարսինից: Այս անշահ խարճն եւ պարտն վեր-ցնէլու համար, աթվեցաւ. Պ. Հասարակին, որ հարսինը հարը, նուժայ¹⁰ զիինան հետ հար-սինը ծէնէ այս ըսդոլն: Եւ թէոր ունենար որդիք կամ գտրվիք կարդաց նայ. կլան ըլալու այն ըսդոլն, բայց օկիս մարդկիք չէ, քանին մօտիին

1. Առաջ գի, որպէտեւ:

2. Ցիւղու: Աննա-ին հանդարական ձեւն է:

3. Հրամագահու, յօյսապէս:

4. Կիսան հաւատութիւն նշնակել, ոսոր մարդին ներին... զատ: Բայց կիսան նշնակել նաևն՝ գուր առ-նելով:

5. Բայց, առիսին: Քահանաներն ու դաստուրը:

6. Ծունդ, հանդ, բառ է, նաևայց, ազգինսոյ հե-նշնակին:

7. Այսինքն, հարը, պասի, թէթէն:

8. Առաջ քրանծ է, առար բառ ո՛վ պիտո՞ր ըլլու: Նշնակութիւնը չիմ իրար գտնել:

9. Գան թէն, իմաստ է, որ հարսանաց անշանէն նուազ էր:

10. Առանձինն, միցն Ալալուրեն բառ է:

ազգական բլար. նայ արգելած է, որ այն բագովն չիման: Պաշոնչ ի իսկին կամ հարսին չի արվի:

8. Ասկից խոտան արգիլած է, որ հարսի-սուանը ալ շատ խալած եւ խատայեղ չի: անին: Օգդինն հացով եւ ոգիսյ ցեղ կիրաքիլներով:

9. Ասոր առաջ կար ատաթ, որ գրօրէնք¹ կու գարդային ըսդովն բուրմիծէ: Ութվեցաւ Պ. Հասարակին, որ սակից խոտան ալ շատ չի կար-դացին: Գրօրէնքն պի գորի ասոր առաջի ա-տաթին գորայ. Պ. Ա. պիրովն, Ա. նոդարիուն շուշըրիպով² պի անին. Եւ ինչ որ կամենար հարսինը ծնողքն պէտնայ տայու նայ պի դնէ հարսինը մատուին, գուբայ,³ դիգալ եւ այն-ինը որ կամեն եւ կարողութիւնը ըլլայ, պիտայ եւ պիդրէ գրօրէնքին մէջ, որ ունենայ հարսին իրեն մստուին: Բայց բուրմիծ չի կանչեցվի:⁴

Պատմութենէն գիտենք, թէ մէծանուն Արքինտոս Արզարեան՝ Դրամսիլուանից Հայոց եպիսկոպոսը՝ ցիր ու ցան եղած ազգինները ժողովն ու կերպայ քաղաքն ամփոփել ուղեց. ասկան իր վերաբանամահամբ պատ բան շկրո-ց գլուխ հանել, մանաւատու որ Եղիաբե-թապույս ազգայինք շատ հակառակիցն պա-րանիս, ու կայսեր զիմէլով՝ ինդղեցին որ զիբենք անհանգիս չընեն. ու հաստատուած աեղերնին մալու իրենց հրաման արտօի կայսրն ընդունե-ցաւ Եղիաբանիթեամբը Ամբափի իշխանին միջնորդութեամբը մատուցած աղերագիրը: Բայց ինչպէս պէտք ենք ենթագրել, իրենց առ-չեւը գրաւեցաւ, որ կերպացիներուն պէտ, իրենք իրենց եկեղեցական օրէնքներու ու ահմանադրու-թիւն մը հաստատեն, որոն համեմատ ուրիշ քաղաքակրթեալ ազգ երուն պէտ կարենան ապրիլ:

Աւսոի պյ հրամանն հետեւութեամբ, եկեղեցական ու քաղաքային վարչութիւնը մէկ տեղ ժողովելը, 1812 յանուար 3ին, կամայ ամայսի, ասհմանադրութիւնն մը հաստատեց կերպայի մէջ սովորութիւն եղած օրնաց ու կանոնաց համեմատ: “Կերպայի պատուառութէ թե-րերը՝ մէզի ծանուցին իրենց հաստատութիւնը — կ'ըսէ նոր սահմանադրութիւնն, իր յառա-ջարանին մէջ — ուսուր պէտք է որ մինչ ալ անոնց պէտ ընենք: Բազմավիշ ժամանակի մէջ է, մէր տառապեալ ու այս երկին ամեն կողմը ցրուած ազգը: Հարկ է, որ հայրենի սովորու-թիւնները թողունք: Աս ժամանակը՝ մէր նախ-

1. Դաշնիք, դաշնադրութիւն:

2. Սուսերիօ, սուրագիկ, անունը նշնակել:

3. Բառակ, գաւաթ, լու, բառ է:

նեաց ժամանակին պէս չէ։ Համբերենք ու ընդգունիք կերպով հաստատեները Հաւանիք անոր, ինչ որ մեր կարողութեան համեմատ ասհմանեցինք ու գրի անցոցիք, որպէս զի հաստատուն մնայ։ — թէ որ մէկն, այս վարդ դրած ասհմանագրութիւնն ոչինչ համարի, այնպիսին պատճեռ է 24 հունգարական փիորին տուգանք վճարելով։

Աս ներածութենէն ետեւ կը ասհմանունն որ կանոնները՝ քանոնմէկ էւտ։

Ասուց համեմատ։ Ա. Երիտասարդ մը, երբ աղջկան մը հետ նշանուի, պէտք է որ տեղեկացընէ քահանան, որպէս զի ասիկայ, երեք կիրակի հրատարակէ զիրենք եկեղեցւց մէջ ու օրհնէ մատանիները։ Մատանեաց օրնութիւնն, առաջին աստիճանի մարդու համար, երկու հոգնգարկան փիօրին է, երկրորդ կարգին համար՝ չորս սմագ։ իսկ երրորդ կարգին համար՝ երկու սմագ։ Աս օրհնութեան համար, հարցին կողմանէ վճարուելու է, առաջին ձեռքին չորս, իսկ երկրորդ ու երրորդ ձեռքին, երկրորդու սմագ։ — Նշանածներն եկեղեցին դուրս ելլերէն ետեւ, ապասեն դրան բռն, մինչեւ որ քահանան գայ. ու վճարելիքը տան։ — Բ. Հարսանեաց օրհնութեանը համար, առաջին աստիճանի երիտասարդը՝ վճարելու է վեց հունգարական փիօրին, երկրորդ աստիճանի երիտասարդը՝ չորս, իսկ երրորդինը՝ երկու փիօրին։ թէ որ օրիորդն առար ըլլայ՝ վերցիշեալ գումարին կէսը վճարուելու է։

(Ըստանուիլ.՝)

ՅՈՒԱ. ԱՆԵՑԻ

Ա Յ Լ Ս Խ Ա Յ Լ Ս

Ե Ր Ա Խ Ի Ւ Խ Ե Ր Ա Խ

1. Հայ մատևսազրութեան առանց չնախատութեան հրատարակութիւններ։ — 2. Վկասամանութիւն Դորիան և Ծմինի։ — 3. Պրոֆ. Փանոսի բանի մը մնաց զատութեանը։

1. Հայ մատևսազրութեան առանց չնախատութեան ներառութիւնների հերթին դեկի ի թուղթն սորութիւններու մէջ ծանօթացացած էինք Սոյն-Կալլիսթենեայ հայ թարգմանութեան վերսանի ի յոյն թարգմանութիւնը, զոր կա-

¹ Ամազը՝ 10—12 սանդիմ հաւատար արքէց ունեցած ստակ մըն եր։

տարած եւ հրատարակած է R. Raabe. Այժմ Literarisches Centralblatt (1897 Nr. 5) այս հրատարակութեան վրայ քննութեան մը կը հրատարակէ, աւր ի մէջ այլոց կը կարդակը. «Պէտք չենք մոռնալ» որ հայ բնագիրներու հրատարակութիւնը կութեանց մէջ, գէթ երբ հրատարակութիւնը այսոց ձեռու կ'ըլլայ (առանց զանց առնելու նաեւ լնեների Միկիթարեանները), չենք կրնար ընաւ լեզուարանական քննադատութիւն եւ յօրինուածութիւն (Methode) պահանջել, ինչպէս սովոր ենք մեր յունական եւ լատինական մատենագիրներու հրատարակութեանց մէջ պահանջել։ Հայ հրատարակչներն առ համարակը ըստ պատահանն ձեռք բնկան որ եւ է ձեռագիրն առ անց քննադատութեան կ'ընդորինակին, առանց ձեռք արքին արժէրն կամ անսէտ ըլլալուն վրայ համար առալ, կամ գէթ ուրիշ ծանօթ ձեռագիրներու արքերութիւնները նշանակելու։

2. Վկասամանութիւն Պրոֆ. Է. Շահնէ։ — Անցեալ արքոց Արբառ լրազրի Օգոստ. ի տեսարին մէջ վերցիշեալ երկու վկայից հին հայերէն վկայարանութիւնը հրատարակեց «Միաբան», եւ ցցց տուաւ, որ Ագամեանք եղասի հայ հոմագիրը (Կորին՝ ըստ «Միաբանի») այս վկայարանութենէն քաղաք եւ զարգացացած է Ա. Պր. Լուսաւորից չարշարանաց պատմութեան ստորագրութիւնը։ Այս շատ կարեւոր վկայարանութիւնը Պրոֆ. Կոնիքիր պայման պահերէն թարգմանութեամբ հրատարակելով (ա. թերթին «Նոր հրատարակութիւնը») կը ծանուցանէ որ թէու փիորի հնագոյն վկայարանական յօյն գրութիւնն, այժմ կորուսեալ, զոր Տեղեամիրատէս գործածած է քաղուածօրին, պէտք եւ որ այս վկայարանութիւնը բազմաթափակեր, քանի որ այս հայ վկայարանութեան մէջ Միթմակրասէսի համեմատ կոտոններ կան. բայց հայն աւելի ճոխ է Այս թարգմանութեան համար Պրոֆ. Կոնիքիր կ'ըսէ՝ որ ասորերէնէ թարգմանուած պահի ըլլայ։ Երեւեւ Եարգելի Ուսուցածաւին ան անօթ է Մարտ թասայ եւ այլ աստի վկայարանական գրութիւններն, որոնց ասորի բնագիրը կը հրատարակէ P. Bedjan (Acta martyrum et sanctorum, Vol. I.—VI. Ասոր 1890—96)։ Ասոր մէջն է Կամեւ վկայիշեալ վկայարանութեան աստի բնագիրները, Մարտ թասի հեղինակութեամբ։ Պրոֆ. Կոնիքիր կը հաւանի (Ծան. 21). «Միաբանի», որ Ագամեանք եղասի պատմութենէն գտուած է։

3. Պրոֆ. Գերոնէլի ունի ի գնադատութիւնները։ Պրոֆ. Գերոնէլի սովոր է հայերէն լեզուաւ